

УДК 378.1:81'243:005.336.5

Коноваленко Т.В.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Постановка проблеми. Сучасний вищий педагогічний навчальний заклад поставлено перед дилемою: з одного боку, для того, щоб він продовжував існувати, щороку потрібна певна кількість абітурієнтів; з іншого боку, педагогічна спрямованість особистостей випускників простежується недостатньо часто, адже, більшість з них сподівається знайти більш престижну професію, ніж професія вчителя. Саме тому завданням викладачів вищого педагогічного навчального закладу є створити той місток від абітурієнта до випускника, який дозволить людині, що розпочинає свій професійний шлях, зайнятися саме тією справою, підготовці до якої вона присвятила роки перебування у цьому вищому навчальному закладі.

Проте справжні вчителі, які дійсно займаються своєю справою зазвичай є творчими і натхненними людьми. Їх особисте життя часто тісно переплітається з професійним, їх думки весь час повертаються до нагальних проблем, пов'язаних з педагогічною діяльністю. Таких фахівців і мають готувати у педагогічному закладі освіти. Так, перед викладачами постає питання розвитку творчої гармонійної особистості, здатної позитивно впливати на інтелектуальний і духовний розвиток учнів. Отже, професія вчителя і творчість мають створити єдине ціле, яке й дозволить підтримувати професійне натхнення протягом всього життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на актуальність проблеми останнім часом науковці досліджують ті чи інші аспекти творчості будь-якого вчителя (Ш.А. Амонашвілі, В.І. Загвязинський, І.А. Зязюн, В.А. Кан-Калик, К.А. Корміліцина та ін.) і вчителя іноземної мови (К.Б. Володарська, О.Г. Кашина, О.І. Медведєва, С.В. Роман, М.М. Степанова, О.Ю. Швацький та ін.). Зазначимо, що досліджень, які стосуються творчості вчителя взагалі значно більше, ніж тих, які пов'язані зі специфікою конкретних дисциплін. Особливо важливою є творчість вчителя-словесника, тим більш вчителя іноземної мови, оскільки окрім того, що вчитель навчає мови саме за допомогою мови, важливим є аспект наявності психологічних бар'єрів і комунікативних невдач, усунення яких значно залежить від творчого і артистичного підходу педагога до викладу матеріалу і організації педагогічного спілкування.

З метою розвитку професійної творчості слід звернути увагу на цей аспект у процесі вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу і фахових дисциплін. Надбання гарної теоретичної бази саме собою до

творчості навряд чи призведе. Але поєднання теорії й практики сприятиме успішному розвитку творчих здібностей. Гарною альтернативою для розв'язання цієї проблеми є тренінг функцій педагогічного артистизму майбутніх фахівців.

Формулювання цілей статті. Насамперед розглянемо особливості запропонованого тренінгу, його оформлення і приклади застосування. Наведемо приклади поєднання теоретичної і практичної підготовки у межах розвитку творчої спрямованості особистості вчителя іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тренінг має проводитися на III-IV курсах у вигляді окремого практикуму. Звичайно ж тренінговим заняттям має передувати теоретичне налаштування. Так, наприклад три лекційні настановчі заняття з тем: „Педагогічний артистизм як професійна й особистісна характеристика вчителя іноземної мови”, „Функції артистизму в процесі педагогічного спілкування вчителя іноземної мови з учнями”, „Критерії та методи діагностики педагогічного артистизму вчителя іноземної мови”, сприятимуть більш ефективному впливу тренінгу на розвиток творчості і природності поведінки вчителя. Власне лекції мають проходити не зовсім у звичайній формі – це мають бути лекції-проблематизації.

Так, дискусійними питаннями, призначеними для самостійного вивчення студентами й групового обговорення в межах першої лекції-проблематизації з теми „Педагогічний артистизм як професійна й особистісна характеристика вчителя іноземної мови”, є такі: Педагогічний артистизм: данина моді чи потреба часу? Якими є складові педагогічного артистизму вчителя іноземної мови? У чому полягає відмінність педагогічного артистизму від педагогічної техніки, творчості й майстерності? Якою є роль педагогічного артистизму в структурі особистості вчителя іноземної мови?

Друга тема “Функції артистизму в процесі педагогічного спілкування вчителя іноземної мови з учнями” порушує питання щодо визначення феномена співпраці та співтворчості вчителя іноземної мови з учнями як необхідного для модернізації сучасного навчально-виховного процесу, що зумовлюється: зміною ідеалу педагогіки з „людини освіченої” на „людину культурну” (В. Біблер); зміною уявлення про дитину як об'єкта виховних впливів на уявлення про дитину як суб'єкта життєтворчості та рівноправного співрозмовника дорослого; невідповідність реального змісту освіти та фрагментів науки, відображених в навчальних планах, програмах і посібниках, оскільки він розгортається як діалог учня з новим знанням, учителем і самим собою.

Як результат, студенти підводяться до розуміння провідних функцій педагогічного артистизму, а саме: мотиваційної функції (вона, з одного боку, орієнтує вчителя на педагогічну діяльність як творчість, що потребує знань з

театральної педагогіки, а з іншого, здійснюється вчителем не тільки під час підготовки до занять з іноземної мови, але й під час реалізації сценарію кожного уроку як окремого “педагогічного спектаклю”, що повинен сприяти підвищенню пізнавальної мотивації учнів, поєднанню їх фактичних знань з емоційним сприйняттям картин світу), мобілізаційної, аттрактивної (притягальної), синтетичної, фасилітаторської і стимулюючої функції (спрямованої на підтримку творчого самопочуття вчителя й стимуляцію творчої активності учнів шляхом реалізації механізмів співпраці, співучасті, співпереживання, емоційного комфорту тощо) [1, с. 47].

Третя тема „Критерії та методи діагностики педагогічного артистизму вчителя іноземної мови” засвоюються студентами засобами мозкової атаки. Для цього студенти поділяються на чотири групи: генераторів ідей; підтримки висунутих ідей; критики поданих ідей; остаточного рішення. Студенти в якості провідних параметрів артистичного вчителя іноземної мови виокремлюють такі: емоційність, образність мислення, відкритість у сприйнятті світу, почуття гумору, впевненість у собі, вміння вільно діяти в публічній обстановці, задоволеність педагогічною працею, художньо-естетична культура. Наприкінці лекційного заняття студентам пропонується провести власне обстеження ступеня вияву в них визначених характеристик і розробити програму професійного самовиховання в напрямі розвитку складових педагогічного артистизму. При цьому студенти мають зробити висновки, що педагогічний артистизм учителя іноземної мови виявляє свою сутність як: професійно необхідна риса його особистості, своєрідний сплав духовних і фізичних сил, що допомагає знайти тісний контакт з учнями, здобути певний аванс їх довіри і доцільно й художньо-естетично діяти, враховуючи всі обставини освітнього середовища, яку можливо визначити як здатність до перевтілення, експресії, гостроти, вияву багатства жестів й інтонацій, вияву дару мовця, подобатися учням, створювати нестандартні рішення через образні асоціації і т. ін.; сукупність педагогічних прийомів і технік, на підставі яких урок іноземної мови не „розігрується за нотами”, створюється його партитура, за особливими законам кожного разу знову, що вимагає мистецтва у відборі найбільш естетично яскравої, а не тільки значущої смислової інформації, а також специфічної „техніки” постановки запитань, яка залучає учнів до уроку-гри й дозволяє відчувати успіх і насолоду; концепція педагогічної творчості, яка сприяє гармонізації освітнього середовища через природність вияву учасників навчально-виховного процесу, відсутності зовнішньої запрограмованості їхнього спілкування і жорстких схем їх поведінки, створенню передумов для імпровізації та співімпровізації, неординарному мисленню і діям навколо стрижня, що вивчається [3, с. 18]; діяльність учителя іноземної мови як

майстра педагогічної праці, що піднесена до рівня педагогічної творчості й мистецтва як найвищого рівня його самовдосконалення.

Зазначимо, що саме форма та принципи побудови тренінгових занять надають студентам можливість проявити себе в різних професійних ракурсах (наставник, фасилітатор, психотерапевт, менеджер і т. ін.) і соціально-рольових форматах (режисер, актор, оратор, цікавий співрозмовник тощо) [6, с. 39], реалізувати свої комунікативні здібності, придбати новий досвід щодо організації конструктивної дидактичної емоційної взаємодії.

Отже, основними завданнями тренінгу є такі: створення ситуацій для рефлексивного осмислення студентами себе як молодих учителів іноземної мови, що розпочинають свою професійну кар'єру; сприяння усвідомленню студентами необхідності формування та вдосконалення професійних знань, якостей, умінь та навичок; визначення вихідного рівня розвитку комунікативних і творчих умінь та прийняття особистих рішень щодо їх вдосконалення; розвиток здатності аналізувати та контролювати свою поведінку (вербальну і невербальну) у процесі педагогічного спілкування; актуалізація внутрішньої роботи студентів над виробленням стійкості в конфліктних ситуаціях, вмінням самоконтролю та усуненням комунікативних бар'єрів.

Зазначимо, що принципами побудови тренінгу є такі, які спрямовуються на: визначення та врахування здібностей студентів до реалізації комунікативної функції в ситуаціях майбутньої педагогічної діяльності; варіативність видів роботи студентів; заохочення студентів до творчого розвитку; врахування особистісних рис студентів, особливо їх „сильних” рис характеру у формуванні комунікативно-педагогічної компетенції [4, с. 87].

Структура занять з тренінгу передбачає використання таких засобів, як: автотренінг, навіювання; тести з визначення розвиненості тих чи інших професійно-значущих умінь та якостей; психолого-педагогічні ігри; спеціальні вправи на розвиток умінь у педагогічному спілкуванні; педагогічні ситуації для аналізу; бесіди; дискусії; мозковий штурм.

Зазначимо, що впродовж кожного з тренінгових занять студентам давалася настанова щодо використання в ході виконання запропонованих вправ і дій відомих їм структурних складових педагогічного артистизму: внутрішнього артистизму, який вимагає вияву культури педагога, свободи, емоційності, гри уяви, образного шляху постановки й вирішення проблем, асоціативного бачення, нестандартних ідей, „настанови” на творчість, самовладання в умовах публічності і т. ін.; зовнішнього артистизму, який вимагає ігрової подачі, техніки гри, особливих форм вираження свого ставлення до оточуючих людей і предметів у вираженні власного емоційного стану, володіння самопрезентацією, вмілої режисури „спектаклю одного

актора” [1, с. 35]. Це означало передусім вияв студентами здатності до перевтілення, тобто спроможності „грати роль” іншого, залишаючись самим собою.

Зазначимо, що пропонуючи ситуації для відпрацювання педагогічного артистизму майбутніх учителів іноземної мови, ми звертали їх увагу на те, що вихід на ігровий рівень взаємодії передбачає живий інтерес до особистісних особливостей співрозмовників, симпатію до них, святкову піднесеність, оскільки гра передбачає зіткнення сил, смаків та почуттів. Тому студенти, додержуючись настанови К. Станіславського актору: „Грай не себе – грай партнера”, намагалися спроектувати „партитуру педагогічного спілкування”, створити свій неповторний „спектакль” для вирішення надзавдання своєї дії, тобто бути цікавими один для одного, здивувати, заінтригувати оточуючих на підставі відчуття реакції партнера, контролюючи його та своє власне „рольове віяло” [2, с. 95], щоб не зіпсувати гру безтактністю, поспішністю.

Висновки. Суттєво, що участь у тренінгу сприяла значному підвищенню професійного інтересу майбутніх учителів іноземної мови до проблем удосконалення їхньої педагогічної діяльності взагалі та способів реалізації конструктивної дидактичної емоційної взаємодії з учасниками навчально-виховного процесу зокрема [5, с. 24]. Студенти вважали дуже важливим факт своєї участі в даному тренінгу до проходження першої педагогічної практики в школі, оскільки зрозуміли роль і значущість педагогічного артистизму в педагогічній діяльності, а також набули певного позитивного досвіду з використання різних засобів виразності у своїй вербальній і невербальній поведінці в статусі майбутнього вчителя іноземної мови.

Зазначимо, що саме за рахунок тренінгу функцій педагогічного артистизму в майбутніх учителів іноземної мови зникли атрибути негативної психофізіологічної домінанти, з’явилася здатність підтримувати й викликати творче натхнення, виявилось вміння впливати на увагу учнівської аудиторії та підтримувати її інтерес до змісту навчання іноземної мови, актуалізувалися здібності виявляти й демонструвати свої власні особистісні та світоглядні настанови, виразно й лаконічно виражати свої думки вербальними та невербальними засобами. Крім того, у студентів, з одного боку, полегшилася можливість самоствердження, розвитку чуттєвої сфери й виявилася здатність поєднувати логічне та емоційне, образне у своєму внутрішньому світі й діях, і таким чином більш адекватно передавати учням багатство культури народу, мова якого вивчалася. З іншого – з’явилася здатність до формування привабливого для дітей гуманістичного потенціалу учіння, спроможність здійснювати етичний захист їхньої і своєї гідності,

досягати взаємного розуміння та доцільно коректувати свою поведінку, виявляти можливість перспективи творчого зростання тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булатова О.С. Педагогический артистизм: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / О.С.Булатова. – М.: Академия, 2001. – 240 с.
2. Станиславский К.С. Работа актера над собой / К.С. Станиславский. – М.: Худ. лит., 1955. – Ч. 2.– 440 с.
3. Творческая индивидуальность педагога / под ред. В.И. Загвязинского. – Тюмень, 1991. – 128 с.
4. Яценко Т.С. Активная социально-психологическая подготовка учителя к общению с учащимися / Т.С.Яценко. – К.: Освіта, 1993. – 208 с.
5. Richards J.C. The Language Teaching Matrix/J.C.Richards. – New York, 1990. – 185 p.
6. Ward James. 10 Ways to Revive the Lesson/ James Ward // Іноземні мови. – 2002. – №2. – С. 38-39.

АНОТАЦІЯ

Коноваленко Т.В. Розвиток професійної творчості майбутніх учителів іноземної мови. Стаття присвячена проблемі розвитку професійної творчості майбутніх учителів іноземної мови. Автором пропонується розв'язання проблеми за допомогою використання спеціального тренінгу, створеного з метою розвитку педагогічного артистизму. Наводяться і пояснюються приклади структурних компонентів тренінгу.

Ключові слова. Професійна творчість вчителя іноземної мови, тренінг функцій педагогічного артистизму, тренінгові заняття, функції педагогічного артистизму, складові педагогічного артистизму.

АННОТАЦИЯ

Коноваленко Т.В. Развитие профессионального творчества будущих учителей иностранного языка. Статья посвящена проблеме развития профессионального творчества будущих учителей иностранного языка. Автор предлагает решение проблемы с помощью использования специального тренинга, созданного с целью развития педагогического артистизма. Приводятся и объясняются примеры структурных компонентов тренинга.

Ключевые слова. Профессиональное творчество учителя иностранного языка, тренинг функций педагогического мастерства, тренинговые занятия, функции педагогического артистизма, компоненты педагогического артистизма.

SUMMARY

Konovalenko T.V. The professional creativity development of future foreign language teachers. The article is devoted to the problem of intending foreign

language teachers' professional creativeness development. The author suggests the solution of the problem by means of a special training, which is created and aimed to pedagogical artistry development. The examples of structural components of the training are given and explained.

Key words. *Foreign language teachers' professional creativeness, the training of pedagogical artistry functions, training classes, the functions of pedagogical artistry, the components of pedagogical artistry.*